

## LIETUVOS TSR SIUVIMO PRAMONĖS KŪRIMAS IR VYSTYMAS

J. LAPĖNAS

Tarybų valdžios metais respublikoje iš naujo buvo sukurta ir smarkiai išvystyta siuvimo pramonė, kurioje dabartiniu metu dirba apie 6% viso respublikos pramoninio-gamybinio personalo.

Aprūpinant respublikos gyventojus siuviniais, svarbiausią vaidmenį atlieka Lietuvos TSR Liaudies ūkio tarybos Lengvosios pramonės valdybos siuvimo įmonės, kurios 1963 metais pagamino 90,1% respublikos siuvimo pramonėje pagamintų paltų, 86,1% — kostiumų, 80,7% — suknelių ir 88,8% — kelnų. Šios valdybos siuvimo įmonėse dirba daugiau kaip 60% respublikos siuvimo pramonės darbininkų. Jie gamina daugiau kaip 70% respublikos siuvimo pramonės prekinės produkcijos. Įvairius patalinės reikmenis, darbinius drabužius, taip pat dalį viršutinių drabužių gamina Vyriausiosios buitinio gyventojų aptarnavimo valdybos prie Lietuvos TSR Ministrų Tarybos, Lietuvos TSR Prekybos ministerijos, Lietkoopsjungos ir kitoms žinyboms pavaldžios siuvimo įmonės.

Šio straipsnio uždavinys yra trumpai parodyti, kaip buvo kuriama ir vystoma respublikos LUT Lengvosios pramonės valdybos siuvimo pramonė. Straipsnio pradžioje apžvelgiama siuvimo pramonės būklė buržuazinėje Lietuvoje.

### I. SIUVIMO PRAMONĖ BURŽUAZINĖJE LIETUVOJE

Iki pirmojo pasaulinio karo ir po pirmojo pasaulinio karo pirmajame dešimtmetyje Lietuvoje siuvimo pramonės tikrąja žodžio prasme nebuvo, išskyrus keletą smulkių amatininkiško pobūdžio dirbtuvėlių. Dalis vietinės rinkos, ypač miestų gyventojų, poreikių siuvimo gaminiais šiuo laikotarpiu buvo tenkinama importuotais siuviniais. Kaimo gyventojai, su nedaugėmis išimtimis, visą buržuazijos valdymo laikotarpį apsirūpindavo iš namuose austų audinių siuvėjų amatininkų siūtais drabužiais.

Kiek palankesnės sąlygos siuvimo pramonei vystyti susidarė antrajame buržuazijos valdymo dešimtmetyje, kai, miestų buržuazijos spaudžiama, buržuazinė vyriausybė įvedė apsauginius muitus siuviniams. Be to, šie muitai buvo pamažu didinami. Pavyzdžiui, vilnoniams drabužiams muito tarifas 1929—1935 metais padidėjo nuo 30 iki 50 litų už kilogramą, įvairiems drabužiams iš šilko — atitinkamai nuo 150 iki 200 litų už kilogramą<sup>1</sup>.

Įvedus apsauginius muitus, smarkiai mažėjo drabužių importas, o siuvinių gamyba buržuazinės Lietuvos siuvimo pramonėje didėjo gana spar-

<sup>1</sup> Lietuvos muitų tarifai, Kaunas, 1929, p. 73 ir 1935, p. 129.

čiai. Antai viršutinių drabužių importas 1926 metais sudarė 940 tūkst. litų<sup>2</sup>, o 1939 metais — tikrai 14,8 tūkst. litų<sup>3</sup>. Kadangi buržuazinė statistika siuvimo pramonės produkcijos gamybos apimtį apskaito iki 1935 metų nevedė, siuvinių gamybos apimtį keitimasi galima palyginti tikrai 1935—1939 metais. 1935 metais cenzinėje siuvimo pramonėje (įmonėse su 5 ir daugiau dirbančiųjų) viršutinių drabužių buvo pagaminta už 1624 tūkst. litų<sup>4</sup>, o 1939 metais — už 3034 tūkst. litų<sup>5</sup>, arba 1,9 karto daugiau.

1935—1939 metų laikotarpiu siuvinių importas absoliučiais skaičiais pasikeitė nežymiai (sumažėjo 36 tūkst. litų<sup>6</sup>). Tačiau siuvinių gamyba cenzinėje siuvimo pramonėje per tą patį laikotarpį žymiai padidėjo; šis procesas vyko, padidėjus vidaus rinkos imlumui drabužiams. Tai rodo ir krašto viduje audinių naudojimo didėjimas. Pavyzdžiui, 1930 metais vilnionių, medvilninių ir šilkinių audinių buvo pagaminta vietoje ir importuota iš viso už 66,5 mln. litų<sup>7</sup>, o 1939 metais (pagal palyginamąją teritoriją ir 1930 metų kainomis) — maždaug už 92,4 mln. litų<sup>8</sup>, tai yra 39% daugiau.

Buržuazinėje Lietuvoje cenzinės siuvimo pramonės įmonės buvo labai smulkios, jose buvo užimtas nedidelis darbuotojų skaičius. Antai 1930 metais su 5 ir daugiau dirbančiųjų buvo 55 viršutinių drabužių siuvyklos, kuriose dirbo 478 asmenys<sup>9</sup>, o 1940 m. sausio mėn. — atitinkamai 42 ir 499<sup>10</sup>. Tenka pažymėti, kad 1930 metais nebuvo nė vienos siuvimo įmonės, kurioje dirbtų 50 ir daugiau darbuotojų, o 1940 m. sausio mėn. tokios įmonės buvo 2 (Kaune ir Vilniaus apskrityje). Pateikti duomenys rodo, kad siuvimo pramonėje per ištisą dešimtmetį darbuotojų skaičius nepasikeitė, o įmonių skaičius net sumažėjo; veikiant konkurencijai, vyko gamybos koncentracijos ir centralizacijos procesas.

Dauguma siuvimo įmonių buržuazijos valdymo metais buvo susitelkusi Kauno mieste. Antai 1940 m. sausio mėn. šiame mieste buvo sutelkta 67% cenzinės siuvimo pramonės įmonių ir 66,6% darbuotojų<sup>11</sup>. Čia buvo ir stambiausias buržuazinėje Lietuvoje vyriškų ir moteriškų apsiaustų siuvimo fabrikas „Orfa“, kuriame sezono metu dirbdavo iki 100 darbininkų. Kybartuose buvo palyginti stambus viršutinių marškinių siuvimo fabrikas „GEA“, kuriame dirbdavo 80—90 darbininkų, o Naujojoje Vilnioje — viršutinių drabužių siuvimo fabrikas su 70—80 darbininkų.

Aplamai paėmus, dauguma buržuazinės Lietuvos cenzinės siuvimo pramonės įmonių buvo smulkios ir mažai skyrėsi nuo siuvėjų-amininkų dirbtuvių. Pavyzdžiui, 1940 m. sausio mėn. vienai įmonei vidutiniškai teko

<sup>2</sup> Lietuvos statistikos metraštis (toliau — LSM) 1927—1928, p. 229—230. Siame straipsnyje, kas liečia buržuazijos valdymo laikotarpį, nagrinėjama tikrai viršutinių drabužių siuvimo pramonė. Marškinių gamybos apimtį, taip pat įmonių skaičiaus negalima nustatyti, nes buržuazinė statistika marškinius skyrė prie skalbinių gamybos, apėmusios taip pat tekstilinę galanterijos, sagų ir šukų gamybą.

<sup>3</sup> LSM 1939, p. 261.

<sup>4</sup> LSM 1936, p. 237.

<sup>5</sup> LSM 1939, p. 184.

<sup>6</sup> LSM 1935, p. 141, LSM 1939, p. 261.

<sup>7</sup> LSM 1931, p. 151, 189.

<sup>8</sup> LSM 1939, p. 178, 179, 259, 260. Prie 1939 metų gamybos autoriaus pridėta 1937 metų Klaipėdos krašto gamyba, o prie 1939 metų importo pridėtas 1938 metų Klaipėdos krašto importas. 1939 metų kainų indeksas (1930 m. = 100) lygus 139,1%. Indeksas apskaičiuotas, remiantis leidinio „Statistikos Biuletenis“, 1931, Nr. 1 (87), p. 19 ir 1939, Nr. 11—12 (193—194), p. 436 duomenimis.

<sup>9</sup> LSM 1929—1930, p. 241.

<sup>10</sup> LSM 1939 p. 166. 1940 m. sausio mėn. duomenys pateikti su Vilniaus kraštu ir miestu bei Klaipėdos miestu. Prie 1940 m. sausio mėn. duomenų pridėti 1937 m. sausio mėn. Klaipėdos miesto duomenys (3 siuvimo įmonės su 23 dirbančiaisiais; žr. LSM 1936, p. 210—211); 1940 m. sausio mėn. Vilniaus mieste buvo 2 siuvimo įmonės su 13 dirbančiųjų, o apskrityje — 1 įmonė su 71 dirbančiuoju (LSM 1939, p. 170—171).

<sup>11</sup> Apskaičiuota, remiantis LSM 1939 (p. 170—171) duomenimis.

11,9 darbuotojo. Tikrai nedidelė šių įmonių dalis, vykstant gamybos koncentracijos procesui, virsdavo siuvimo fabrikais, naudojančiais drabužiams gaminti sudėtingesnius įrengimus, palyginus su amatininkų dirbtuvėmis.

Buržuazinės Lietuvos cenzinė siuvimo pramonė, tenkindama rinkos poreikius drabužiams, didelio vaidmens neturėjo. Pavyzdžiui, 1939 metais buržuazinėje Lietuvoje (be Klaipėdos krašto) buvo pagaminta vietoje ir įvežta iš užsienio audinių už 44 mln. litų<sup>12</sup>. Šių audinių buvo sunaudota viršutinių drabužių ir baltinių siuvimo bei galanterijos cenzinėje pramonėje už 2,3 mln. litų, kitiems pramoniniams reikalams — maždaug už 1 mln. litų<sup>13</sup>, arba 7,5% bendro audinių kiekio. Vadinaši, 92,5% audinių sunaudoję drabužių gamybai smulkūs siuvėjai — amatininkai ir patys gyventojai.

Siuvėjų amatas buržuazinėje Lietuvoje buvo gana paplitęs; siuvėjų amatininkų skaičius nuolat didėjo. Pavyzdžiui, 1935 metais necenzinėje siuvimo pramonėje buvo išpirktas 1851 verslo liudijimas, tame tarpe be samdomų darbininkų — 1297, su 1—4 samdomais darbininkais — 554<sup>14</sup>, 1937 metais — atitinkamai 2234, 1511 ir 723<sup>15</sup> ir 1939 metais — 2511, 1598 ir 913<sup>16</sup>. 1939 metais, palyginus su 1935 metais, išpirktų verslo be samdomų darbininkų liudijimų skaičius padidėjo 23,2%, o su 1—4 samdomais darbininkais — 64,9%. 1939 metais necenzinėje respublikos pramonėje siuvėjai sudarė daugiau kaip 18% visų necenzinės pramonės darbininkų ir apie 90% visų respublikos siuvimo pramonės darbininkų<sup>17</sup>. Reikia pasakyti, kad aukščiau pateikti duomenys apie išpirktus verslo liudijimus neapima tūkstančių kaimo siuvėjų, nes pastarieji, dirbdami be samdomų darbininkų, verslo liudijimų neprivalėjo išpirkti.

Buržuazinėje Lietuvoje siuvimo pramonės darbininkai buvo negailestingai išnaudojami. Nors įstatymais ir buvo nustatytas maksimalus 8 valandų darbo dienos ilgis, darbdaviai jo nesilaikydavo ir, siekdami maksimalaus pelno, versdavo darbininkus dirbti net po 16 valandų per dieną<sup>18</sup>.

Itin bloga buvo daugelio smulkių siuvimo dirbtuvių ir siuvėjų amatininkų padėtis, nes juos išnaudojo tiek pramoninis, tiek ir prekybinis kapitalas. Antai „Orfcs“ siuvimo fabriko savininkai stengdavosi gauti darbininkų, dirbančių namie. Už šiuos darbininkus nereikėjo mokėti mokesčių ligonių kasai, nes minėti darbininkai šioje kasoje nebuvo registruojami<sup>19</sup>. Aišku, tokie darbininkai fabrikantams duodavo didelį pelną.

Dalis smulkių siuvyklų ir siuvėjų amatininkų dirbdavo vien stambesniems urmininkams ir krautuvėms. Šių siuvyklų darbininkai, savininkai, taip pat siuvėjai amatininkai, norėdami uždirbti nors šiek tiek pakenčiamam gyvenimui, dirbdavo nuo tamsos iki tamsos, įtraukdami į darbą visą šeimą<sup>20</sup>. Reikalaudami geresnių darbo sąlygų, siuvėjai streikuodavo. Antai 1937 m. balandžio mėn. Kaune streikavo 300 siuvėjų, gaminusių drabužius krautuvėms, reikalaudami sutrumpinti darbo dieną<sup>21</sup>.

<sup>12</sup> LSM 1939, p. 178—179 ir 259—260.

<sup>13</sup> Ten pat, p. 208—216. Dėl duomenų stokos į nurodytą sumą neįtraukti avalynės pramonėje sunaudoti audiniai. Buržuazinė statistika avalynės gamybai sunaudotus audinius parodo kartu su kitomis medžiagomis, kurių iš viso sunaudota už 542 tūkst. litų (LSM 1939, p. 216).

<sup>14</sup> LSM 1935, p. 225.

<sup>15</sup> LSM 1937, p. 216.

<sup>16</sup> LSM 1939, p. 194; 1935, 1937 ir 1939 metų duomenys be Klaipėdos ir Vilniaus kraštų. Klaipėdos krašte amatininkai neprivalėjo išpirkti verslo liudijimą. Vilniuje 1939 metais buvo 866 siuvėjai-amininkai („Tautos ūkis“, 1940, p. 379).

<sup>17</sup> Apskaičiuota, remiantis LSM 1939 (p. 194) duomenimis.

<sup>18</sup> „Kauno tiesa“, 1961 m. liepos 16 d.

<sup>19</sup> «Труженик», 23 августа 1940 г.

<sup>20</sup> „Tiesa“, 1940 rugpjūčio 23 d.

<sup>21</sup> „Prieikalas“, 1937, Nr. 9, p. 551.

Pusiau amatininkiškoje buržuazinės Lietuvos siuvimo pramonėje vyravo rankinis darbas. Apie techninį siuvimo pramonės atsilikimą galima spręsti iš to, kad 1939 m. liepos mėn. tikrai 26% drabužių, baltinių siuvimo bei galanterijos įmonių su daugiau kaip 4 samdomais darbininkais turėjo mechaninius variklius, o vienam darbininkui vidutiniškai teko 0,14 kw elektros motorų galingumo<sup>22</sup>. Tikrai stambesnėse siuvimo įmonėse kai kurie gamybiniai procesai buvo dalinai mechanizuoti. Pavyzdžiui, „Orfos“ siuvimo fabrike audiniams sukirpti buvo naudojama juostinė sukirpimo mašina, šiluminiam drabužių apdorojimui — gariniai presai. Dėl menko gamybinių procesų mechanizavimo lygio buržuazinės Lietuvos siuvimo pramonėje darbo našumas buvo žemas.

## II. SIUVIMO PRAMONĖS VYSTYMAS, ATKŪRUS TARYBŲ VALDŽIĄ LIETUVOJE

Atkūrus Tarybų valdžią Lietuvoje ir suvisuomeninus gamybos priemones, buvo sudarytos palankios sąlygos respublikos liaudies ūkiui visapusiškai vystyti.

1940 m. liepos 26 d. įstatymu dėl stambiosios pramonės nacionalizavimo Lietuvoje buvo nacionalizuotos visos kapitalistams priklausiusios įmonės, kuriose dirbo daugiau kaip 20 darbininkų, taip pat tos įmonės, kurios turėjo mechaninius variklius ir jose dirbo ne mažiau kaip 10 darbininkų.

Siuvimo pramonėje irgi buvo nacionalizuotos minėtų dydžių įmonės ir jų pagrindu įsteigti pramoniniai siuvimo fabrikai. Pavyzdžiui, Kaune „Orfos“ pagrindu buvo organizuotas siuvimo fabrikas Nr. 1 (dabar „Spalio“ siuvimo fabriko cechų Nr. 2); nacionalizuotame nebaigtame statyti baldų fabriko pastate buvo sudarytas siuvimo fabrikas Nr. 2 (dabar „Spalio“ siuvimo fabriko cechų Nr. 1); nacionalizuotame kitame pastate įsikūrė fabrikas Nr. 4 (dabar „Spalio“ centrinis cechų), į kurį buvo perkelti „Drobės“, „Inkaro“ ir kitų nacionalizuotų įmonių siuvimo cechai<sup>23</sup>.

Naujojoje Vilnioje siuvimo fabriko pagrindu buvo organizuotas stambus siuvimo fabrikas Nr. 5, o Kybartuose siuvimo fabriko „GEA“ pagrindu — siuvimo fabrikas Nr. 6.

Suorganizuotos siuvimo įmonės pradėjo dirbti pilną darbo savaitę, be to, kaip ir kitų pramonės šakų įmonės, 2—3 pamainomis. Siomis priemonėmis buvo galima likviduoti nedarbą, kuris buržuazijos valdymo metais buvo baisi ryškė daugeliui darbininkų šeimų.

Padedant broliškoms tarybinėms respublikoms, Lietuvos siuvimo įmonės buvo aprūpintos našesniais ir tobulesniais įrengimais, leidusiais siuvimo fabrikuose pagerinti siuvimo technologiją ir darbo organizavimą.

Pirmaisiais tarybinės valdžios metais Lietuvos siuvimo pramonė pasiekė nemažų laimėjimų. Palyginus su buržuazijos valdymo metais, žymiai padidėjo stambių siuvimo įmonių ir jose užimtų darbininkų skaičius, pilnutinai buvo išnaudojami gamybiniai pajėgumai, likviduotas gamybos sezoniskumas. Kuriant respublikoje siuvimo pramonę socialistiniais pagrindais, teko susidurti su daugeliu sunkumų: trūko kvalifikuotos darbo jėgos, dauguma siuvėjų buvo nepripratę prie kolektyvinio darbo, reikėjo skubiai įrengti naujus siuvimo srautus, nes senuose fabrikuose jų nebuvo. Bet darbo žmonių kūrybinis pakilimas ir entuziazmas padėjo greitai laiku pašalinti siuvimo pramonei iškilusius sunkumus ir sėkmingai vykdyti bei viršyti planines užduotis. Antai respublikos Vietinės pramonės liaudies

<sup>22</sup> Apskaičiuota, remiantis LSM 1939 (p. 166, 167 ir 187) duomenimis.

<sup>23</sup> „Spalio“ siuvimo fabriko duomenys.

komisariato siuvimo įmonės 1941 metų I ketvirčio bendrosios produkcijos gamybos planą įvykdė 197,2%, o balandžio mėnesio — 107,7%<sup>24</sup>.

1941 metais respublikoje veikė 4 viršutinių drabužių ir 4 baltinių siuvimo įmonės, priklausiusios Vietinės pramonės liaudies komisariatui<sup>25</sup>. Pavyzdžiui, Kybartuose veikė fabrikas Nr. 6 su 175 darbininkais; Kaune — „Danga“ su 380 darbininkų, Nr. 2 su 330 darbininkų, Nr. 3 su 180 darbininkų, Nr. 4 su 350 darbininkų ir Nr. 1 su 250 darbininkų; Vilniuje — Nr. 5 (N. Vilnioje) su 700 darbininkų ir „Standartas“ su 120 darbininkų<sup>26</sup>. Šios siuvimo įmonės buvo žymiai geriau aprūpintos gamybos priemonėmis, palyginus su buržuazinės Lietuvos siuvimo įmonėmis.

Kadangi trūksta duomenų, tai negalima pilnai palyginti gamybos apimtys siuvimo pramonėje pirmaisiais tarybinės valdžios metais su tuo lygiu, kurį buvo pasiekusi buržuazinės Lietuvos siuvimo pramonė. Pavyzdžiui, jei palyginsime, kokia buvo viršutinių marškinių gamybos apimtis respublikos Vietinės pramonės liaudies komisariato siuvimo įmonėse 1941 m. balandžio mėn. ir kiek vidutiniškai buvo pagaminama marškinių per mėnesį buržuazinės Lietuvos cenzinėje siuvimo pramonėje 1938 metais, matysime, kad viršutinių marškinių gamyba padidėjo maždaug 2,8 karto<sup>27</sup>. Iš naujo suorganizuotoms siuvimo įmonėms buvo suteiktas tam tikras specializuotas gamybos profilis ir siuvinių gamyba palaipsniui didėjo. Antai respublikos siuvimo įmonėse bendrosios produkcijos gamyba 1941 m. balandžio mėn., palyginus su kovo mėn., padidėjo 19,8%<sup>28</sup>.

1941 metais Tarybinė vyriausybė buvo numačiusi toliau vystyti respublikos siuvimo pramonę. Pavyzdžiui, 1941 metų pradžioje pagal Sąjunginės vyriausybės nutarimą Vilniuje buvo pradėta stambaus siuvimo fabriko (dabar „Lelija“) statyba. 1941 metų I ketvirtyje naujų siuvimo įmonių statybai ir veikiančių plėtimui bei aprūpinimui nauja technika buvo išleista beveik 90 tūkst. rublių<sup>29</sup>.

Kaip jau buvo minėta, buržuazinėje Lietuvoje buvo labai daug siuvėjų amatininkų ir smulkių siuvyklų. Atkūrus Tarybų valdžią, pastarosios nebuvo nacionalizuotos. Šiose siuvyvklose dėl jų smulkumo gamybiniai procesai buvo menkai mechanizuoti, darbo našumas žemas. Dar mažiau buvo mechanizuotas siuvėjų amatininkų darbas.

Siekiant sudaryti sąlygas mechanizuoti amatininkų darbą, pagerinti jų organizavimą, padidinti produkcijos gamybą ir pakelti amatininkų darbo užmokestį, reikėjo pertvarkyti socialistiniais pagrindais ir smulkiųjų amatininkų gamybą, suburiant amatininkus į arteles. Pirmosios siuvėjų artelės susiorganizavo 1940 metais. Antai Kaune iš 4 smulkių privatiųjų siuvyklų buvo suorganizuota artelė „Rūbas“, kurioje dirbo 45 darbininkai. Paskirsčius darbininkus brigadomis ir organizavus jose darbo pasidalijimą, pakilo darbo našumas, o kartu ir darbo užmokestis<sup>30</sup>. 1941 metų pradžioje siuvimo artelių buvo daugiau kaip 40<sup>31</sup>. Reikia pasakyti, kad pirmaisiais Tarybų valdžios metais Lietuvoje, nežiūrint pasiektų gerų laimė-

<sup>24</sup> Lietuvos TSR liaudies ūkio plano vykdymo pagrindiniai rodikliai, Vilnius, 1941, Nr. 3—4, p. 15, 17.

<sup>25</sup> Ten pat, p. 17.

<sup>26</sup> LTSR LUT archyvas, LTSR Lengvosios pramonės ministerijos apyrašas Nr. 1, b. 35, p. 6—9; darbininkų skaičius siuvimo fabrike Nr. 1 nurodytas, remiantis „Spalio“ siuvimo fabriko duomenimis.

<sup>27</sup> Apskaičiuota, remiantis duomenimis iš leidinių: LSM 1938, p. 211 ir Lietuvos TSR liaudies ūkio plano vykdymo pagrindiniai rodikliai, Vilnius, 1941, Nr. 3—4, p. 26.

<sup>28</sup> Apskaičiuota, remiantis duomenimis iš leidinio: Lietuvos TSR liaudies ūkio plano vykdymo pagrindiniai rodikliai, Vilnius, 1941, Nr. 3—4, p. 15 ir 17.

<sup>29</sup> Ten pat, p. 42—43.

<sup>30</sup> „Tiesa“, 1940 m. lapkričio 22 d.

<sup>31</sup> Lietuvos TSR liaudies ūkio plano vykdymo pagrindiniai rodikliai, 1941, Nr. 3—4, p. 9.

jimų, kuriant socialistinę siuvimo pramonę, privatinėje siuvimo pramonėje buvo užimta daug asmenų. Pavyzdžiui, 1941 m. sausio 1 d. privatinėje siuvimo pramonėje dirbo 4479 asmenys, arba 68,6% visoje respublikos siuvimo pramonėje užimtų asmenų<sup>32</sup>. Tiesa, privatinės siuvimo pramonės įmonės turėjo amatininkishką pobūdį, nes buvo labai smulkios, vienai įmonei vidutiniškai teko 2,7 darbininko<sup>33</sup>.

Karas ir tris metus trukusi hitlerinė okupacija padarė daug nuostolių respublikos siuvimo pramonei. Tarybinės armijos vejami, hitlerininkai išgrobstė ir išvežė 2325 siuvimo pramonės mašinas<sup>34</sup>, o fabrikų pastatus sunaikino arba apgriovė. Po okupacijos respublikos siuvimo pramonė liko beveik be įrengimų. Pavyzdžiui, 1944 metų rugpiūčio—spalio mėnesiais atliktų inventorizacijų duomenimis respublikos siuvimo fabrikuose tebuvo rastos 192 universalinės siuvimo mašinos, 9 specialios mašinos, 8 gariniai presai ir 1 juostinė sukirpimo mašina<sup>35</sup>. Daugeliui šių mašinų trūko dalių, didelė jų dalis nebetiko net remontui.

### Siuvimo pramonės vystymas pokario metais

Didelių darbo žmonių pastangų dėka dar 1944 metais Kaune pradėjo veikti šios siuvimo įmonės: „Kepurė“, „Žibutė“ (buv. Nr. 1), „Šatrija“ (buv. Nr. 2), „Danga“ ir Nr. 4. 1944 metais darbo sąlygos šiose įmonėse dėl kuro ir elektros energijos trūkumo buvo labai sunkios. Be to, trūko įrengimų ir žaliavos. Dėl šių priežasčių nurodytose įmonėse 1944 metais buvo pagaminta vos po 1 tūkstantį vienetų paltų, kostiumų ir suknelių<sup>36</sup>.

1944 metais buvo ne tik atstatinėjami sugriauti siuvimo fabrikai respublikoje, bet ir tęsiama naujo siuvimo fabriko (dabar „Lelija“) statyba Vilniuje.

1945 metais toliau buvo vykdomi sugriautų siuvimo fabrikų atstatymo bei naujo siuvimo fabriko statybos darbai. Pradėjo gaminti produkciją siuvimo fabrikas „Jurginas“ (buv. Nr. 3) Kaune ir „Laisvė“ Vilniuje.

1945 metai siuvimo pramonei dar buvo sunkūs. Trūko darbo jėgos. Įmonės dažnai stovėjo dėl žaliavų, elektros energijos ir kuro stokos. Įrengimai buvo susidėvėję, o jų remontui nebuvo atsarginių dalių. Įmonių specializavimo lygis buvo žemas: kiekviena įmonė gamino nedideliais kiekiais labai plataus asortimento gaminius. Žemas įmonių gamybos mechanizavimo ir specializavimo lygis neleido kelti darbo našumo. Dėl minėtų priežasčių respublikos siuvimo pramonė 1945 metų gamybos planą įvykdė tik 68,5%<sup>37</sup>.

Pokario laikotarpiu, įgyvendinant Komunistų partijos iškeltus uždavinius sugriautam liaudies ūkiui atkurti ir toliau vystyti, respublikai teko faktiškai iš naujo kurti siuvimo pramonę.

Ketvirtojo penkmečio metais respublikos siuvimo pramonės vystymas daugumoje apsiribojo sugriautų fabrikų atstatymu ir plėtimu.

Maždaug nuo 1951 metų prasidėjo tolesnio spartaus respublikos siuvimo pramonės vystymo etapas. Buvo plečiamos bei rekonstruojamos senos

<sup>32</sup> Lietuvos TSR liaudies ūkio plano vykdymo pagrindiniai rodikliai, 1941, Nr. 3—4, p. 9, 10.

<sup>33</sup> Apskaičiuota, remiantis duomenimis iš leidinio: Lietuvos TSR liaudies ūkio plano vykdymo pagrindiniai rodikliai, 1941, Nr. 3—4, p. 10.

<sup>34</sup> 20 metų Tarybų Lietuvos liaudies ūkiui, Vilnius, 1960, p. 72.

<sup>35</sup> LTSR LŪT archyvas. LTSR Lengvosios pramonės ministerijos ap. Nr. 1, b. 125—127, b. 71, p. 79—80 ir b. 77, p. 2 ir 76.

<sup>36</sup> Lietuvos TSR LŪT Lengvosios pramonės valdybos (toliau LPV) duomenys.

<sup>37</sup> Lietuvos TSR LŪT archyvas. Lietuvos TSR Lengvosios pramonės ministerijos ap. Nr. 1, b. 139.

ir įrengiamos naujos siuvimo įmonės. Būdinga tai, kad naujos siuvimo įmonės daugiausia buvo organizuojamos anksčiau kitai paskirčiai naudotose, neretai apgriautose patalpose. Toks naujų siuvimo įmonių steigimo būdas leido su mažesniais kapitaliniais įdėjimais ir greitesniu laiku pradėti siuvinių gamybą.

1951 metais buvo baigta „Lelijos“ siuvimo fabriko statyba. Šis fabrikas pasidarė stambiausia, gerai mechanizuota respublikos siuvimo įmone. 1952 metais Panevėžyje atstatytame malūno pastate pradėjo gaminti produkciją „Nevėžio“ siuvimo fabrikas.

Pokario metais pagrindinis dėmesys buvo skiriamas drabužių gamybai didinti, tuo tarpu mažai dėmesio buvo skiriama drabužių asortimento įvairinimo klausimams. Kylant gyventojų realiosioms pajamoms bei estetiniam-kultūriniam lygiui, siuvimo pramonės išleidžiami neskoningų modelių bei fasonų drabužiai pradėjo nebeatitikti pirkėjų keliamų reikalavimų. Todėl, siekiant pagerinti drabužių modeliavimą, 1954 metais Vilniuje buvo įsteigti Modelių namai. Jau 1955 metais buvo įdiegtas gamybon 191 Modelių namų paruoštas naujas drabužių modelis<sup>38</sup>.

1955 metais pradėjo duoti produkciją Vilkaviškio ir Raseinių (nuo 1963 metų — „Šatrijos“) siuvimo fabrikai.

1957 metais atstatytose patalpose buvo įrengtas ir pradėjo duoti produkciją Alytaus (nuo 1963 metų — „Dainavos“) siuvimo fabrikas, specializuotas įvairių apsiaustų gamybai. Tais pačiais metais pilnu pajėgumu pradėjo veikti Vilkaviškio siuvimo fabrikas, specializuotas medvilninių kelnų gamybai.

1962 metais Raseinių siuvimo fabrikas persikėlė į stambų atstatytą ir rekonstruotą pastatą; buvo galima padidinti siuvinių gamyboją šioje įmonėje daugiau kaip 2 kartus.

Respublikos siuvimo pramonei sukurti bei išvystyti buvo išleistos didelės lėšos. Antai 1945—1958 metais respublikos sąjunginės-respublikinės priklausomybės bei Liaudies ūkio tarybos siuvimo pramonės pagrindiniams gamybiniais fondams ir ypač jų aktyviajai daliai — technikai plėsti buvo išleista daugiau kaip 2,3 mln. rublių<sup>39</sup>. Respublikos siuvimo pramonei būdingi spartūs pagrindinių gamybinių fondų didėjimo tempai, ypač 1945—1952 metais. Pavyzdžiui, 1952 metais, palyginus su 1945 metais, pagrindiniai gamybiniai fondai sąjunginėje-respublikinėje siuvimo pramonėje padidėjo daugiau kaip 10 kartų<sup>40</sup>. Tokie spartūs siuvimo pramonės pagrindinių gamybinių fondų didėjimo tempai šiuo laikotarpiu paaiškinami tuo, kad siuvimo įmonės karo metu faktiškai buvo visiškai sunaikintos. Vėlesniais metais pagrindiniai gamybiniai fondai respublikos siuvimo pramonėje didėjo palyginti lėtesniais tempais. Antai 1963 metais, palyginus su 1952 metais, pagrindiniai gamybiniai fondai respublikos LUT Lengvosios pramonės valdybos siuvimo pramonėje padidėjo 244 %, o palyginus su 1958 metais — 37 %<sup>41</sup>.

**Vadovavimo gerinimas.** Respublikos siuvimo pramonės kūrimas ir vystymas buvo glaudžiai susijęs su vadovavimo siuvimo fabrikams tobulinimu. Siekiant tobulinti vadovavimą respublikos siuvimo fabrikams, gerinti gamybos organizavimą bei mažinti administracijos-valdymo išlaidas, iš atskirų smulkių įmonių buvo sudaromos stambesnės siuvimo įmonės. Pavyzdžiui, 1946 metais Kaune siuvimo fabrikas „Kepurė“ buvo prijungtas prie

<sup>38</sup> Buvusios Lietuvos TSR Lengvosios pramonės ministerijos duomenys.

<sup>39</sup> 1945—1958 metų siuvimo įmonių apyskaitų duomenys.

<sup>40</sup> Apskaičiuota pagal 1945 ir 1952 m. siuvimo įmonių apyskaitas. Duomenys metų pabaigai.

<sup>41</sup> Apskaičiuota pagal atitinkamų metų įmonių apyskaitas. Duomenys metų pabaigai. 1952 ir 1958 metų pagrindiniai gamybiniai fondai pagal atitinkamus koeficientus pervedti į 1960 m. sausio 1 d. atstatomąją vertę.

„Dobilo“ siuvimo fabriko, 1949 metais — „Jurginas“ — prie „Dangos“, o „Satrijos“ siuvimo fabrikas pertvarkytas trikotažo gamybai ir sujungtas su trikotažo fabriku „Audimas“. „Satrijos“ gamybinė programa buvo perduota besiplečiančiam „Lelijos“ siuvimo fabrikui.

1956 metais Vilniuje prie Modelių namų buvo prijungtas „Laisvės“ siuvimo fabrikas.

Ypač dideli vadovavimo respublikos siuvimo įmonėms pakeitimai buvo padaryti, pertvarkius pramonės valdymą. Antai 1958 metais Vilniuje iš vietinės pramonės sistemos Lengvosios pramonės valdybai buvo perduotas su nebaigtu įrengti nauju gamybiniu korpusu „Aušros“ siuvimo fabrikas, gaminę įvairaus asortimento drabužius.

Iki 1960 metų, be Lengvosios pramonės valdybos siuvimo įmonių, gaminiųsių daugumą drabužių, buvo nemaža smulkių įmonių ir cechų, priklausiusių vietinės pramonės ir verslinės kooperacijos sistemoms. Minėtos įmonės ir cechai turėjo labai silpną materialinę-techninę bazę ir gamino labai įvairaus asortimento siuvinius. Dėl žinybinio izoliuotumo nebuvo galima organizuoti kvalifikuotą vadovavimą šioms įmonėms. Tai trukdė didinti siuvinių gamybą.

1960 metais, likvidavus verslinę kooperaciją ir pertvarkius vietinę pramonę, masinis drabužių siuvimas buvo daugiausia sukoncentruotas Lengvosios pramonės valdybos siuvimo įmonėse. Lengvosios pramonės valdybai buvo perduota: a) iš verslinės kooperacijos sistemos — Utenos siuvimo cechas Nr. 5, „Vilnelės“ siuvimo artelė Vilniuje, „Baltijos“ ir „Siuvėjų“ artelės Kaune, „Pergalės“ artelė Klaipėdoje, artelės „Pirmyn“ siuvimo cechas Alytuje ir artelės „Taika“ siuvimo cechas Ukmergėje; b) iš vietinės pramonės sistemos — Prienų pramkombinato siuvimo cechas, „Dubysos“ siuvimo fabrikas ir siuvimo kombinatas Kaune bei siuvimo cechas Panevėžyje. Kadangi dauguma priimtų įmonių buvo smulkios, daugelis jų buvo sujungtos arba prijungtos prie stambesnių įmonių. Pavyzdžiui, 1960 metais Kaune prie „Dubysos“ buvo prijungtas siuvimo kombinatas; „Baltijos“ ir „Siuvėjų“ artelių pagrindu buvo organizuotas siuvimo fabrikas „Baltija“; „Lelijos“ siuvimo fabrikui buvo perduotas Utenos siuvimo cechas Nr. 5, o 1961 metais — buvusios artelės „Vilnelė“ siuvimo gamyba; prie Alytaus siuvimo fabriko prijungtas artelės „Pirmyn“ siuvimo cechas; „Pergalės“ siuvimo artelės pagrindu buvo organizuotas Klaipėdos siuvimo fabrikas.

Septynmečio metais, be minėto iš kitų žinybų perimtų siuvimo įmonių pertvarkymo, buvo sustambintos kai kurios iš seno Lengvosios pramonės valdybai priklausiusios įmonės. Pavyzdžiui, 1959 metais „Žibutės“ siuvimo fabrikas buvo prijungtas prie „Spalio“ siuvimo fabriko, 1961 metais prie „Dubysos“ fabriko buvo prijungta „Danga“.

1963 metais Vilniuje buvo įsteigtas siuvimo įmonių susivienijimas „Lelija“, į kurį įėjo „Lelijos“ siuvimo fabrikas (pagrindinė įmonė), „Aušros“ siuvimo fabrikas (filialas) ir Ukmergės siuvimo cechas, anksčiau buvęs Ukmergės avalynės fabriko sudėtyje. Tiesa, šis susivienijimas, ypač „Aušros“ fabriko atžvilgiu, yra formalus. „Aušros“ siuvimo fabrikas faktiškai liko savarankiška įmonė; jame necentralizuotas audinių sukirpimas. Centralizuoti šį procesą iš dalies sunku todėl, kad pagrindinėje įmonėje ir filiale išleidžiamų gaminių asortimentas yra skirtingas.

### *Materialinės-techninės bazės stiprinimas*

Po karo respublikoje besikuriančios siuvimo pramonės materialinė-techninė bazė buvo labai silpna: trūko gamybos įrankių, o esami buvo susidėvėję, žemas buvo gamybos mechanizavimo, specializavimo ir darbo or-



ganizavimo lygis. Dėl to respublikos siuvimo pramonės kūrimas ir vystymas buvo glaudžiai susijęs su jos materialinės-techninės bazės stiprinimu.

**Gamybos specializavimas** yra svarbi techninės pažangos prielaida. Siuvimo pramonei būdinga tai, kad jos išleidžiama produkcija turi nepaprastai platų asortimentą. Pirmaisiais pokario metais, esant nedaug mažų siuvimo įmonių, specializuoti gamybą buvo beveik neįmanoma. Penktajame penkmetyje, paleidus eksploatacijon daugiau siuvimo įmonių bei išplėtus veikiančias, siuvimo gamyba buvo iš dalies specializuota; buvo galima tam tikru mastu išvengti pasikartojimų (kad atskiros įmonės negamintų identiškų gaminių). Pavyzdžiui, „Lelijos“ siuvimo fabrike 1955 metais, palyginus su 1951 metais, išleidžiamų gaminių pavadinimų skaičius sumažėjo nuo 23 iki 10, o „Spalio“ siuvimo fabrike — atitinkamai nuo 8 iki 11<sup>42</sup>.

1956—1958 metais kai kurie siuvimo fabrikai buvo dar labiau specializuojami. Antai 1957 metais „Žibutės“ siuvimo fabrikas buvo specializuotas vaikiškų paltukų gamybai, 1958 metais „Nėvėžio“ siuvimo fabrikas — moteriškų kostiumų ir mokyklinio amžiaus berniukų kostiumų gamybai, o „Spalio“ siuvimo fabrikas — vyriškų paltų ir mokyklinio amžiaus berniukų paltukų gamybai. 1957 metais „Lelijos“ siuvimo fabrikas buvo specializuotas moteriškų paltų, vyriškų kostiumų ir vaikiškų kelnų gamybai. Taigi ši įmonė pasidarė pilnai specializuota.

Vėliau priėmus iš kitų žinybų eilę smulkių įmonių ir cechų, gaminusių labai įvairaus asortimento gaminius, ir prijungus jas prie specializuotų įmonių, pastarųjų specializavimo lygis smuko. Pavyzdžiui „Lelijos“ siuvimo fabrike, prijungus „Vilnelės“ siuvimo fabriką, išleidžiamų gaminių pavadinimų skaičius padidėjo nuo 7 iki 60<sup>43</sup>.

Sukoncentravus visą masinę labai įvairaus asortimento drabužių gamybą nedaugelyje daugiausia vidutinio pajėgumo siuvimo įmonių (žr. 1 lentelę), nebuvo galima pilnai specializuoti ne tik įmones, bet ir

1 lentelė

Lietuvos TSR LŪT Lengvosios pramonės valdybos siuvimo įmonių pasiskirstymas pagal jose dirbančių asmenų skaičių\*

Įmonių grupės pagal dirbančiųjų skaičių	Įmonių skaičius (%)	Dirbančiųjų skaičius (%)
Iki 400 .....	11,1	1,6
Nuo 401 iki 1000 .....	66,7	46,4
Daugiau kaip 1000 .....	22,2	52,0
Iš viso:	100	100

\* Lentelė sudaryta, remiantis 1962 m. įmonių apyskaitomis.

daugelį atskirų cechų bei srautų. Daugeliui įmonių teko gaminti keletą rūšių drabužių, kurių visiškai skirtinga gamybos technologija. Net viename sraute buvo išleidžiami visiškai skirtingo asortimento drabužiai. 1962 metais vienam siuvimo srautui vidutiniškai teko 1,6 gaminio<sup>44</sup>. Dėl dažno išleidžiamų siuvinių asortimento kaitaliojimo siuvimo srautuose per metus susidarydavo didelė darbo laiko nuostoliai, blogėjo produkcijos kokybė, reikėjo laikyti didesnes apyvartinių fondų atsargas. Žemas respubli-

<sup>42</sup> Apskaičiuota, remiantis atitinkamų metų įmonių apyskaitomis.

<sup>43</sup> Apskaičiuota, remiantis „Lelijos“ siuvimo fabrikos 1960 ir 1961 metų apyskaitomis.

<sup>44</sup> Apskaičiuota, remiantis siuvimo įmonių duomenimis.

kos siuvimo įmonių specializavimo lygis kliudė toliau diegti naują techniką, kompleksiskai mechanizuoti gamybinius procesus.

Panaši padėtis susidarė ir kitose Vakarų ekonominio rajono tarybinėse respublikose (Latvijoje ir Estijoje). Taip atsitiko todėl, kad iki 1963 metų siuvimo pramonė buvo vystoma, siekiant maksimaliai patenkinti kiekvienos atskiros respublikos gyventojų poreikius ir išvežti dalį produkcijos už ekonominio rajono ribų. Todėl kiekvienos respublikos siuvimo įmonėse išleidžiamų siuvinių nomenklatūra siekė iki 160 ir daugiau pavadinimų<sup>45</sup>. Atlikti pilnesnį siuvimo įmonių specializavimą buvo įmanoma tik stambesnio ekonominio rajono mastu. Dėl to Pabaltijo respublikų Liaudies ūkio tarybų darbo koordinavimo ir planavimo tarybai pavedus, Latvijos TSR Lengvosios pramonės kompleksinio mokslinio tyrimo institutas paruošė Pabaltijo tarybinių respublikų siuvimo pramonės specializavimo rekomendacijas, pagal kurias 1963 metais ir buvo specializuota visų trijų respublikų siuvimo pramonė. Siuvimo pramonės specializavimas buvo atliktas taip, kad Vakarų ekonominiame rajone nesumažėtų bendra siuvinių gamybos apimtis ir nomenklatūra. Buvo taip pat atsižvelgta į atskiruose siuvimo fabrikuose susidariusius gamybos profilius bei pasiektą aukščiausią darbo našumo lygį, gaminant atitinkamos rūšies produkciją. Atlikus specializavimą, 1963 metais respublikos siuvimo įmonėse vienam siuvimo srautui teko vidutiniškai 0,9 gaminių pavadinimų<sup>46</sup>. Po specializavimo drabužių gamyba respublikos siuvimo fabrikuose pasiskirstė šitaip:

1) „Lelijos“ siuvimo įmonių susivienijimas — vyriški kostiumai, moteriški paltai, ikimokyklinio ir lopšelinio amžiaus berniukų kostiumėliai ir mergaičių suknelės, vyriški ir vaikiški marškiniai, vyriškos ir vaikiškos glaudės, vatinės palaidinės;

2) „Spalio“ siuvimo fabrikas — vyriški paltai, mokyklinio, ikimokyklinio ir lopšelinio amžiaus berniukų paltukai;

3) „Dubysos“ siuvimo fabrikas — moteriškos suknelės ir bluzelės, mokyklinio amžiaus mergaičių suknelės, bluzelės ir mokyklinės uniformos;

4) „Nevėžio“ siuvimo fabrikas — mokyklinio amžiaus berniukų kostiumai ir mokyklinės uniformos;

5) „Satrijos“ siuvimo fabrikas — vyriškos, mokyklinio ir ikimokyklinio amžiaus berniukų kelnės, vyriškos ir mokyklinio amžiaus berniukų palaidinės;

6) „Dainavos“ (iki 1963 metų — Alytaus) siuvimo fabrikas — vyriški, moteriški ir vaikiški apsiaustai;

7) Vilkaviškio siuvimo fabrikas — vyriškos, moteriškos ir mokyklinio amžiaus berniukų medvilninės kelnės;

8) „Baltijos“ siuvimo fabrikas — vyriški bei mokyklinio ir ikimokyklinio amžiaus vaikų marškiniai;

9) Klaipėdos siuvimo fabrikas — vyriškos ir vaikiškos glaudės, vatinės palaidinės.

Specializavus siuvimo pramonę, žymiai padidėjo keitimasis siuvimo gaminiais tarp Pabaltijo respublikų. Iki specializavimo šis keitimasis tesudarė 0,5%<sup>47</sup> bendro siuvinių poreikavimo, o po specializavimo — 26—45%<sup>48</sup>. Racionalus drabužių gamybos išdėstymas siuvimo fabrikuose ir drabužių gamybos masiškumo padidinimas Pabaltijo respublikose duos

<sup>45</sup> Latvijos TSR Lengvosios pramonės kompleksinio mokslinio tyrimo instituto duomenys.

<sup>46</sup> Apskaičiuota, remiantis įmonių duomenimis.

<sup>47</sup> Latvijos TSR Lengvosios pramonės kompleksinio mokslinio tyrimo instituto duomenys.

<sup>48</sup> Ten pat.

apie 1269 tūkst. rb. metinės ekonomijos, atskaičius drabužių pervežimo išlaidų padidėjimą<sup>49</sup>.

Pabaltijo respublikų siuvimo pramonės specializavimas sudarė galimybes specializuoti siuvimo srautus. Tuo tarpu atskirose siuvimo įmonėse dar išleidžiami skirtingo asortimento drabužiai. Tolesnis Pabaltijo respublikų siuvimo pramonės vystymas įgalins pilnai specializuoti ir atskiras siuvimo įmones.

**Technikos ir technologijos tobulinimas.** Pokario metais didelę pagalbą respublikos siuvimo pramonei suteikė broliškos respublikos, tiekdamos siuvimo įrengimus. 1945—1952 metais respublikos sąjunginės-respublikinės priklausomybės siuvimo įmonės iš kitų respublikų mašinų gamyklų gavo daugiau kaip 700 greitaėgių 22A ir 22B klasės universalinių siuvamųjų mašinų, kurios buvo maždaug 5% našesnės už anksčiau naudotas mašinas<sup>50</sup>. Naujos mašinos įgalino ne tik pakeisti nusidėvėjusias, bet ir gerokai išplėsti siuvamųjų mašinų parką. 1945—1952 metais respublikos siuvimo įmonės gavo taip pat daug specmašinų ir specmašinų-pusautomatų, leidusių pakeisti rankinį darbą tokiose operacijose, kaip kilpų apmėtymas bei užtvirtinimas ir sagų prisiuvimas. Panaudojus šias mašinas atitinkamose operacijose, pakilo darbo našumas 30—60%<sup>51</sup>. Bet kadangi pirmaisiais minėto laikotarpio metais trūko individualių elektros motorų, tai daugumoje respublikos siuvimo įmonių mašinos buvo jungiamos prie transmisinių pavarų, kas mažino siuvamųjų mašinų našumą. Be to, dėl transmisinių pavarų naudojimo kilo produkcijos savikaina, nes buvo sunaudojama daugiau elektros energijos. Vėliau siuvimo fabrikai pradėjo gauti daugiau individualios paskirties elektros motorų ir iki 1954 metų transmisinės pavaros visur buvo pakeistos.

1953—1958 metais respublikos siuvimo fabrikai buvo aprūpinami sudėtingesniais darbą lengvinančiais įrengimais. Daugelis siuvimo įmonių gavo specializuotus presus šiluminio apdorojimo procesams mechanizuoti.

Septynmečio metais respublikos siuvimo pramonės įmonėse toliau buvo gerinama įrengimų kokybinė sudėtis. Gamybiniams procesams mechanizuoti respublikos siuvimo fabrikai gavo nemažą mūsų šalyje ir užsienyje pagamintų sudėtingų mašinų. Siuvimo pramonėje ypač efektyvios yra specmašinos, kuriomis galima mechanizuoti daug darbo reikalaujančius gamybinius procesus. Pavyzdžiui, 202 PMZ klasės mašina rankovės įsiuvmos 3,5—4 kartus greičiau kaip universaline.

Remiantis partijos Programoje keliamais uždaviniais, pastaraisiais metais daugelyje techniškai atsilikusių respublikos siuvimo įmonių ir cechų pasenusios ir nusidėvėjusios mašinos buvo pakeistos naujomis modernesnėmis mašinomis.

Respublikos sąjunginės-respublikinės priklausomybės siuvimo įmonėse 1952 metais, palyginus su 1945 metais, universalinių siuvamųjų mašinų skaičius padidėjo 181%, specmašinų — 6 kartus, rankinių sukirpimo mašinų — 8 kartus ir t. t.<sup>52</sup>. Siuvimo įrengimų parko dinamiką respublikos siuvimo fabrikuose vėlesniais metais matome iš 2 lentelės duomenų. Sparčius specmašinų daugėjimas bei jų lyginamojo svorio kilimas rodo, kad gamybinių procesų mechanizavimo lygis respublikos siuvimo įmonėse didėja.

Specializavus siuvimo fabrikus bei jų atskirus cechus, buvo galima įdiegti pažangesnę gaminių apdorojimo technologiją. Dar 1949 metais

<sup>49</sup> Latvijos TSR Lengvosios pramonės kompleksinio mokslinio tyrimo instituto duomenys.

<sup>50</sup> LTSR LOT archyvas. LTSR siuvimo-trikotazo tresto ap. Nr. 1, b. 184, p. 106.

<sup>51</sup> LTSR LOT archyvas. LTSR Lengvosios pramonės ministerijos ap. Nr. 1, b. 678, p. 44.

<sup>52</sup> Apskaičiuota pagal Lietuvos TSR LOT archyvo, LTSR Siuvimo-trikotazo tresto ap. Nr. 1, b. 9, p. 309, 330, 368, 377, 415 ir 417; b. 20, p. 56; b. 184, p. 106 duomenis.

**Lietuvos TSR LUT Lengvosios pramonės valdybos siuvimo pramonės  
siuvimo įrengimų parko didėjimas 1952–1963 metais\***

Įrengimų pavadinimas	Atitinkamų metų pabaigai; %, palyginus su atitinkamais metais		
	1952 m.	1958 m.	1963 m.
Universalinės siuvamosios mašinos .....	100	245	435
		100	177
Tame tarpe: greitaeigės 22A, 22B ir 22V kl.	100	257	460
Specmašinos .....	100	100	178
		343	958
		100	280
Juostinės sukirpimo mašinos .....	100	317	517
		100	163
Rankinės sukirpimo mašinos .....	100	412	625
		100	152
Šiluminio apdorojimo įrengimai .....	100	1000	3112
		100	311
Mechaniniai konvejeriai .....	100	243	443
		100	182
Specmašinų lyginamasis svoris bendrame siu- vamųjų mašinų skaičiuje (%) .....	16,2	21,2	29,8

\* Lentelė sudaryta, remiantis Lietuvos TSR LUT archyvo, Lietuvos TSR Siuvimo-trikotožo tresto apyrašo (Nr. 1, b. 184, p. 106) duomenimis, taip pat LPV 1958 ir 1963 metų duomenimis.

šalies siuvimo pramonėje buvo pradėtas taikyti klijavimo metodas atski-  
riems drabužių mazgams tvirtinti. Šį pažangų metodą, pripažintą šalies  
ir užsienio šalių siuvimo pramonėje, nuo 1956 metų pradėjo taikyti „Leli-  
jos“ ir „Spalio“ siuvimo fabrikai, o vėliau ir kitos siuvimo įmonės. Pri-  
taikius klijavimo metodą kai kuriems drabužių mazgams (priekinėms krū-  
tininėms kišenėms, priešakiniais kraštams, atvartams, antkišenėms ir kt.)  
apdoroti, paltų ir kostiumų pasiuvimo laikas sutrumpėjo 18–20%<sup>53</sup>.

**Gamybos ir darbo organizavimo gerinimas.** Pirmaisiais pokario me-  
tais respublikos siuvimo įmonių siuvimo srautai buvo nekonvejerizuoti, dėl  
to ir darbo organizavimo lygis buvo žemas. 1948–1949 metais pirmieji  
konvejeriai buvo įrengti „Lelijos“ ir „Dobilo“ (iki 1946 m.— Nr. 4, o nuo  
1953 m.— „Spalis“) fabrikuose, o vėliau ir daugelyje kitų siuvimo įmonių.

Viena iš pažangių darbo organizavimo formų siuvimo įmonėse yra  
nenuimamieji procesai, kuriuos taikant kyla darbo našumas procese iki  
3%<sup>54</sup>. 1955 metais visuose „Lelijos“ siuvimo fabriko srautuose ir viename  
„Spalio“ fabriko sraute buvo įdiegti nenuimamieji procesai.

Specializavus siuvimo fabrikus ir atskirus cechus, buvo galima įdiegti  
juose konvejerizuotus srautus su didesniu darbo vietų skaičiumi. Antai  
1957 metais „Lelijos“ siuvimo fabrike buvo įdiegtas 111 darbo vietų srau-  
tas vyriškiems kostiumams siūti ir 70 darbo vietų srautas moteriškiems  
paltams siūti. Įdiegus stambesnius srautus, taip pat susidarė sąlygos ge-  
riau panaudoti pažangią techniką. 1958 metais respublikos Lengvosios  
pramonės valdybos siuvimo įmonėse 76% išleidžiamų siuvinių buvo gami-  
nama konvejerizuotuose srautuose<sup>55</sup>.

Specializuotuose siuvimo cechuose pradėta taikyti pažangius gamy-  
bos organizavimo metodus. Pavyzdžiui, 1958 metais „Lelijos“ ir „Spalio“

<sup>53</sup> LPV 1958 metų duomenys.

<sup>54</sup> «Швейная промышленность», 1961, № 1, стр. 3.

<sup>55</sup> LPV 1958 metų duomenys.

siuvimo fabrikuose buvo organizuoti daugfasoniniai sekciniai drabužių siuvimo srautai.

Septynmečio metais toliau buvo gerinamas darbo organizavimas. Kaip pavyzdį galima pateikti „Spalio“ siuvimo fabriką. Šio fabriko ceche Nr. 2 (buv. „Žibutė“) buvo likviduotas decentralizuotas kirpinių padavimas į darbo vietas (vadinamoji „pakelių sistema“) ir vietoje jo įvesti agregatai su centralizuotu kirpinių padavimu. Tai leido kelti darbo našumą bei gerinti produkcijos kokybės kontrolę.

Svarbus veiksnys gamybai didinti — slypinčių rezervų panaudojimas. Juos atskleisti padeda įmonių kolektyvai. Gerą iniciatyvą parodė Vladimiro Liaudies ūkio taryba, kviesdama racionaliai naudoti gamybinius plotus. 1959 metais ja pasekė „Lelijos“ siuvimo fabriko kolektyvas. Pertvarkius gamybines patalpas, buvo išlaisvinta 450 m<sup>2</sup> gamybinio ploto, kuriame buvo įrengti 2 konvejerizuoti srautai ir vienas nekonvejerizuotas srautas<sup>56</sup>. Panašiu būdu buvo įrengti 2 konvejerizuoti srautai Alytaus siuvimo fabrike.

Respublikos siuvimo fabrikuose sparčiai didėjo konvejerių skaičius. 1963 metų pabaigoje buvo konvejerizuota apie 75% respublikos siuvimo fabrių srautų<sup>57</sup>. Tiesa, kai kuriose siuvimo įmonėse („Baltija“, „Dubysa“, „Nevėžis“) susidaro sunkumų konvejerizuoti gamybą, nes gamybinės patalpos nepritaikytos siuvimo gamybai.

**Darbo apsauga.** Pažangios technikos įdiegimas, mažosios mechanizacijos priemonių naudojimas, gamybos ir darbo organizavimo gerinimas palengvino darbininkų darbą. Eilėje siuvimo įmonių darbininkų darbo sąlygoms pagerinti buvo įrengta ventiliacija, dienos šviesos apšvietimas, vietinis apšvietimas, buitinės-sanitarinės patalpos. 1959—1963 metais darbo apsaugai gerinti respublikos Lengvosios pramonės valdybos siuvimo įmonėse buvo išleista 226,6 tūkst. rublių<sup>58</sup>. Tiesa, kai kuriose įmonėse nepilnai išnaudojamos darbo apsaugai skirtos lėšos. Antai 1963 metais darbo apsaugai skirtas lėšas Vilkaviškio siuvimo fabrikas išnaudojo tik 43%, „Baltijos“ — 47%, „Šatrijos“ — 73%<sup>59</sup>. Siuvimo įmonėse dar pasitaiko nelaimingų atsitikimų. Tai rodo faktai. 1962 metais Lengvosios pramonės valdybos siuvimo įmonėse dėl gamybinių traumų buvo prarasta 1500 žmogaus darbo dienų, tame tarpe „Lelijos“ siuvimo fabrike — 542, „Spalio“ — 209, „Dubysos“ — 233<sup>60</sup>. Nelaimingi atsitikimai įvyksta daugiausia dėl darbininkų kaltės. Pavyzdžiui, nors juostinės sukirpimo mašinos aprūpintos specialiais saugikliais, darbininkai paprastai jais nesinaudoja. Be to, nelaimingi atsitikimai dažniau pasitaiko didesnį darbo stažą turinčių darbininkų tarpe. Vadinasi, reikalinga ne tik sistemingai instruktuoti darbininkus, kaip elgtis su įrengimais, bet ir reikalauti laikytis saugumo technikos reikalavimų. Siuvimo įmonėse dažnai blogos darbo sąlygos būna šiluminio apdorojimo baruose. Baigiamojo apdorojimo barus reikėtų patalpinti atskirose patalpose. Įrengus stipresnę ventiliaciją, pagerėtų darbo sąlygos ne tik siuvimo cechuose, bet ir baigiamojo šiluminio apdorojimo baruose.

Kai kuriose siuvimo įmonėse, ypač „Baltijoje“, „Dubysoje“, „Nevėžyje“, dėl gamybinio ploto perkrovimo ir netinkamų patalpų darbo sąlygos yra nenormalios. Šiose įmonėse gamybinio ploto išnaudojimas viršija nustatytas normas net iki 40%<sup>61</sup>.

<sup>56</sup> „Lelijos“ siuvimo fabriko 1959 metų duomenys.

<sup>57</sup> Apskaičiuota, remiantis įmonių duomenimis.

<sup>58</sup> Apskaičiuota, remiantis įmonių apyskaitomis.

<sup>59</sup> Apskaičiuota, remiantis įmonių apyskaitomis.

<sup>60</sup> LPV duomenys.

<sup>61</sup> Apskaičiuota, remiantis darbo vietų skaičiumi siuvimo srautuose ir ploto normatyvais vienai darbo vietai.

**Socialistinis lenktyniavimas.** Visuomeninės gamybos priemonių nuosavybės dėka socialistinėje visuomenėje sudarytos palankios sąlygos darbo žmonių kūrybinei iniciatyvai vystyti. Ypač plačias galimybes šiai iniciatyvai pasireikšti suteikia socialistinio lenktyniavimo dėl darbo našumo kėlimo ir produkcijos kokybės gerinimo organizavimas. Pokario metais, kuriant ir vystant respublikos siuvimo pramonę, viena iš labiausiai paplitusių socialistinio lenktyniavimo formų buvo brigadų lenktyniavimas dėl aukštos produkcijos kokybės. Į šį lenktyniavimą įsijungė vis didesnis siuvimo įmonių darbininkų skaičius. Pavyzdžiui, 1949 metų pradžioje „puikios kokybės brigados“ vardą turinčiose brigadose dirbo 48%, 1950 metų — 61% ir 1951 metų — 72% visų vienetininkų<sup>62</sup>.

Išplėstinės komunizmo statybos metais respublikos siuvimo įmonių kolektyvai plačiai išvystė socialistinį lenktyniavimą, kovodami už komunistinį darbą. 1963 metų pabaigoje už komunistinį darbą kovojo apie 84% respublikos Lengvosios pramonės valdybos siuvimo šakos darbuotojų, tame tarpe komunistinio darbo kolektyvo vardą jau buvo iškovoję Vilkaviškio siuvimo fabrikas, 4 cechai ir 55 brigados, kuriuose dirbo 36% siuvimo šakos darbuotojų<sup>63</sup>.

### *Siuvimo pramonės ekonominiai rodikliai*

**Produkcija ir jos kokybė.** Naujų siuvimo įmonių organizavimas, veikiančių plėtimas, naujos technikos įdiegimas, gamybos specializavimas, darbo organizavimo gerinimas leido sistemingai didinti siuvinių išleidimą bei gerinti produkcijos kokybę. Vien tik 1958—1963 metais visoje respublikos siuvimo pramonėje paltų gamyba padidėjo 31%, kostiumų — 17%, suknelių — 5,2 karto, kelnų — 70%<sup>64</sup>.

Ilgą laiką masinės gamybos drabužiai dėl modeliavimo trūkumų buvo gana vienodi. Todėl didėjančiai drabužių paklausai tenkinti savo laiku teigiamą vaidmenį atliko individualaus drabužių siuvimo organizavimas „Dangos“ (nuo 1949 metų) ir „Laisvės“ (nuo 1954 metų) siuvimo fabrikuose. Pradėjus masinės gamybos fabrikuose gaminti įvairesnio asortimento drabužius, taip pat siekiant toliau gerinti buitinį gyventojų aptarnavimą, 1961 metais Modelių namų ir „Dubysos“ individualaus drabužių siuvimo gamyba buvo perduota Lietuvos TSR Ministrų Tarybos Vyriausiajai viešinio ūkio valdybai.

Pastaraisiais metais respublikos siuvimo fabrikai nuolat didina išleidžiamų drabužių fasonų skaičių. Pavyzdžiui, jeigu 1958 metais buvo įdiegta į gamybą 215 naujų fasonų, tai 1960 metais — 711, 1962 metais — 855 ir 1963 metais — 1010<sup>65</sup>.

Kartu gerėjo ir gaminamų drabužių kokybė. Antai pirmos rūšies vilnionių paltų 1948 metais buvo pagaminta — 85,2%, 1952 metais — 93,8%, 1958 metais — 96,6% ir 1963 metais — 99,0%, vilnionių kostiumų — atitinkamai 85,6%, 89,4%, 95,7% ir 98,4%<sup>66</sup>.

Produkcijos kokybė daug priklauso nuo darbininkų kvalifikacijos. Ji nuolat keliama. Priešakinių darbo metodų apmokymo mokyklose, gamybinuose-technikiniuose kursuose ir kitomis formomis 1959 metais kvalifikaciją pakėlė 23,9% Lengvosios pramonės valdybos siuvimo įmonių darbi-

<sup>62</sup> LTSR LOT archyvas. LTSR Siuvimo-trikotazo tresto apyrašas Nr. 1, b. 125.

<sup>63</sup> Apskaičiuota pagal siuvimo fabriky 1963 metų duomenis.

<sup>64</sup> Apskaičiuota pagal Centrinės statistikos valdybos prie Lietuvos TSR Ministrų Tarybos duomenis.

<sup>65</sup> LVP duomenys.

<sup>66</sup> 1948 metų duomenys paimti iš LTSR LOT archyvo. LTSR Lengvosios pramonės ministerijos ap. Nr. 1, b. 359, p. 17; 1952 metų duomenys — ten pat, LTSR Siuvimo-trikotazo tresto ap. Nr. 1, b. 184, p. 38; 1958 ir 1959 metų duomenys paimti iš LPV.

ninkų, 1960 m.— 30,8%, 1961 m.— 25,6%, 1962 m.— 20,3% ir 1963 m.— 15,6%<sup>67</sup>.

Naujus darbininkus visą laiką daugiausia ruošė pačios įmonės. Tikrai nuo 1963 metų Profesinė-technikos mokykla Nr. 10 prie „Lelijos“ siuvimo įmonių susivienijimo pagrindinės įmonės organizavo darbininkų paruošimą su vienu metų apmokymu. Pirmą 25 žmonių laidą ši mokykla išleido 1964 metų pradžioje<sup>68</sup>.

**Darbo našumas, produkcijos savikaina.** Nuolat stiprinant siuvimo pramonės materialinę-techninę bazę, sistemingai kilo darbo našumas, mažėjo produkcijos savikaina. Darbo našumas respublikos sąjunginės-respublikinės priklausomybės siuvimo įmonėse 1952 metais, palyginus su 1945 metais, pakilo 73%<sup>69</sup>. Darbo našumo kilimas siuvimo pramonės įmonėse įgalino padidinti darbininkų darbo užmokestį, kuris per minėtą laikotarpį pakilo 15%<sup>70</sup>. Kaip kilo darbo našumas ir vidutinis darbo užmokestis respublikos LUT Lengvosios pramonės valdybos siuvimo įmonėse vėlesniais metais, matyti iš 3 lentelės duomenų.

3 lentelė

Lietuvos TSR LUT Lengvosios pramonės valdybos siuvimo pramonės darbininkų darbo našumo ir vidutinio darbo užmokesčio kilimo tempai 1952—1963 metais\*

	1952 m.	1958 m.	1963 m.
Darbininkų darbo našumas (%) .....	100	137	163
Vidutinis vieno darbininko darbo užmokestis (%) .....	100	125	137
		100	109

\* Lentelė sudaryta, remiantis įmonių apyskaitomis.

Tenka pažymėti, kad respublikos siuvimo pramonėje darbo našumo kilimo tempai, palyginus tiek su visos pramonės, tiek ir su atskirų pramonės šakų dirbančiųjų darbo našumo kilimo tempais, yra patys žemiausi. Pavyzdžiui, 1963 metais, palyginus su 1958 metais, visoje respublikos pramonėje darbo našumas pakilo 28%, tame tarpe mašinų gamybos ir metalo apdirbimo pramonėje — 49%, maisto pramonėje — 26%, tekstilės pramonėje — 26%, o visoje respublikos siuvimo pramonėje — tikrai 6%<sup>71</sup>. Tai rodo, kad siuvimo pramonės materialinė-techninė bazė smarkiai atsilieka nuo kitų pramonės šakų. Be to, respublikos siuvimo įmonėse neišnaudojamos visos galimybės darbo našumui kelti. Pastaraisiais metais „Lelijos“ ir „Spalio“ siuvimo fabrikuose dėl nenormalaus aprūpinimo reikiamo asortimento audiniais, taip pat nesant vieningu konstrukciniu pagrindu sukurtų drabužių modelių, buvo likviduoti daugfasoniai sekciniai srautai, eilė nenuimamų procesų pakeista nuimamais.

Produkcijos savikaina labiausiai apibendrintoje formoje apibūdina pramonės įmonių darbą. Produkcijos savikaina respublikos sąjunginės-respublikinės priklausomybės siuvimo įmonėse 1947—1952 metais sumažėjo 28,9% (vietoje plane numatytų 16,4%), o ekonomija dėl produkcijos savikainos sumažinimo buvo didžiulė<sup>72</sup>. 1953—1957 metais dėl nepakankamo

<sup>67</sup> Apskaičiuota, remiantis įmonių apyskaitomis.

<sup>68</sup> „Lelijos“ siuvimo įmonių susivienijimo duomenys.

<sup>69</sup> Apskaičiuota, remiantis įmonių apyskaitomis.

<sup>70</sup> Apskaičiuota, remiantis įmonių apyskaitomis.

<sup>71</sup> Lietuvos TSR skaičiais 1963 metais, Vilnius, 1964, p. 59—60.

<sup>72</sup> 1946 metams produkcijos savikaina nebuvo planuota. 1947—1952 metų duomenys apskaičiuoti, remiantis įmonių apyskaitomis.

įrengimų išnaudojimo, žaliavų pereikvojimo, viršplaninių darbininkų laikymo bei įvairių organizacinių nesklandumų sąjunginė-respublikinė siuvimo pramonė savikainos sumažinimo užduočių neįvykdė: faktiškai produkcijos savikaina sumažėjo 3,2%, tuo tarpu plane buvo numatyta sumažinti 7,1%<sup>73</sup>. 1958—1963 metais respublikos LUT Lengvosios pramonės valdybos siuvimo pramonėje produkcijos savikaina sumažėjo 7,4%, o ekonomija dėl produkcijos savikainos sumažinimo sudarė kelis milijonus rublių; išlaidos 1 prekinės produkcijos rubliui sumažėjo 4,8% vietoje plane numatytų 1,9%<sup>74</sup>.

\*       \*

\*

Vystantis respublikos siuvimo pramonei, didėjo joje išleidžiamos produkcijos apimtis bei siuvimo gamyboje užimtų darbininkų skaičius. Bendrosios produkcijos gamyba sąjunginėje-respublikinėje siuvimo pramonėje 1952 metais, palyginus su 1945 metais, padidėjo 8,3 karto, o darbininkų skaičius — 4,8 karto<sup>75</sup>. Visoje respublikos siuvimo pramonėje bendrosios produkcijos gamyba per minėtą laikotarpį padidėjo 5,3 karto, o darbininkų skaičius — 3 kartus<sup>76</sup>. Bendrosios produkcijos gamybos ir darbininkų skaičiaus didėjimo tempai respublikos siuvimo pramonėje 1952—1963 metais matyti iš 4 lentelės duomenų.

4 lentelė

**Lietuvos TSR siuvimo pramonės bendrosios produkcijos gamybos  
ir darbininkų skaičiaus didėjimo tempai 1952—1963 metais\***

	Procentais, palyginus su atitinkamais metais		
	1952 m.	1958 m.	1963 m.
Visa Lietuvos TSR siuvimo pramonė**			
Bendroji produkcija .....	100***	435	594
		100	136
Darbininkų skaičius .....	100***	313	503
		100	161
Tame tarpe:			
LUT Lengvosios pramonės valdybos siuvimo pramonė****			
Bendroji produkcija .....	100	297	515
		100	173
Darbininkų skaičius .....	100	217	315
		100	145

\* Bendrosios produkcijos didėjimo tempai apskaičiuoti grandininio indekso metodu.  
\*\* Apskaičiuota, remiantis Centrinės statistikos valdybos prie Lietuvos TSR Ministrų Tarybos duomenimis.

\*\*\* 1950 metų duomenys.

\*\*\*\* Apskaičiuota, remiantis įmonių apyskaitomis.

Dėl duomenų stokos negalima tiesiogiai palyginti dabartiniu metu pasiekto siuvinių gamybos lygio su tuo lygiu, kurį buvo pasiekusi buržuazinės Lietuvos siuvimo pramonė. Netiesioginiu, sąlyginiu autoriaus apskaičiavimu nustatyta, kad 1963 metais, palyginus su 1939 metais, darbi-

<sup>73</sup> Apskaičiuota, remiantis įmonių apyskaitomis.

<sup>74</sup> Apskaičiuota, remiantis įmonių apyskaitomis.

<sup>75</sup> Apskaičiuota, remiantis įmonių apyskaitomis.

<sup>76</sup> Apskaičiuota, remiantis Centrinės statistikos valdybos prie Lietuvos TSR Ministrų Tarybos duomenimis.



ninkų skaičius respublikos siuvimo pramonėje padidėjo maždaug 2,3 karto<sup>77</sup>, o siuvinių gamyba — 13—14 kartų<sup>78</sup>.

Si siuvimo pramonės vystymosi Tarybų Lietuvoje apžvalga rodo, kad siuvimo pramonės šaka iš smulkios, amatininkiško pobūdžio pramonės, kokia buvo buržuazinėje Lietuvoje, be to, dar smarkiai nukentėjusios hitlerinės okupacijos metais, tarybiniais metais išaugo į stambią, palyginti mechanizuotą pramonės šaką, užimančią svarbią vietą respublikos lengvojoje pramonėje. Palaipsniui gerėjo siuvimo pramonės kokybiniai rodikliai, darbo žmonėms buvo pateikiami vis didesni drabužių kiekiai. Bet kadangi dauguma respublikos siuvimo įmonių buvo patalpinta siuvimo gamybai nepritaikytose patalpose, pastaruoju metu tai stabdo techninę pažangą siuvimo įmonėse. Artimiausioje ateityje, vystant respublikos siuvimo pramonę, reikia stengtis rekonstruoti veikiančias „siuvimo įmones bei statyti naujas gamybinės patalpas.

Vilniaus Valstybinis  
V. Kapsuko vardo universitetas  
Liaudies ūkio ekonomikos katedra

Redakcinei kolegijai  
įteikta 1964 m. gruodžio mėn.

## СОЗДАНИЕ И РАЗВИТИЕ ШВЕЙНОЙ ПРОМЫШЛЕННОСТИ ЛИТОВСКОЙ ССР

ЛАПЕНАС Я.

### Р е з ю м е

В буржуазной Литве швейной промышленности почти не было, преобладало швейное производство кустарного характера. Часть потребности в швейных изделиях некоторое время удовлетворялась за счет импорта. Сельское население в подавляющем большинстве одевалось в одежду, сшитую кустарями из тканей домашнего производства.

Довольно значительное увеличение производства одежды в цензовой промышленности (предприятия с 5-ю и более работающими) было отмечено в 1935—1939 годах, когда, после ввода защитных таможенных сборов на швейные изделия, были созданы более благоприятные условия для развития местного швейного производства.

В цензовой швейной промышленности буржуазной Литвы за целое десятилетие (1930—1939 гг.) количество работающих почти не изменилось, а количество предприятий даже уменьшилось. Это свидетельствует о том, что под действием конкуренции происходил незначительный процесс концентрации швейного производства. В то же время был отмечен значительный рост численности кустарных швейных предприятий. Например, в 1939 году по сравнению с 1935 годом количество кустарей-одиночек увеличилось на 23,2%, а кустарных предприятий

<sup>77</sup> Apskaičiuota, remiantis LSM 1938 (p. 166 ir 194) ir „Tautos ūkio“ (1940, p. 379) duomenimis, taip pat Centrinės statistikos valdybos prie Lietuvos TSR Ministrų Tarybos duomenimis.

<sup>78</sup> Apskaičiavimas pagrįstas atitinkamais metais siuvimo pramonėje užimtų darbininkų skaičiais ir jų darbo našumo palyginimu. Buržuazinės Lietuvos amatininkiškajai siuvimo pramonei buvo prilygintas darbo našumo lygis, pasiektas XX amžiaus pradžioje carinės Rusijos amatininkiškojoje siuvimo pramonėje (žr. А. М. Горностай-Польский, Л. И. Итин, Экономика легкой промышленности, Москва, 1963, стр. 353). Cenzinei buržuazinės Lietuvos siuvimo pramonei buvo prilygintas darbo našumo lygis, pasiektas 1963 metais Vyriausiosios būtinio gyventojų aptarnavimo valdybos prie Lietuvos TSR Ministrų Tarybos siuvimo įmonėse.

с 1-4 наемными рабочими — на 64,9%. Кустарное швейное ремесло в буржуазной Литве было очень распространено. Достаточно сказать, что в 1939 году численность рабочих, занятых в кустарной швейной промышленности, составляла более 18% численности рабочих всей кустарной промышленности Литвы и около 90% рабочих ценовой и кустарной швейной промышленности вместе взятых.

Ценовая промышленность в удовлетворении потребностей местного рынка в швейных изделиях большого значения не имела. Например, в 1939 году в разных отраслях промышленности, включая швейную, было переработано только 7,5% импортированных и произведенных на текстильных фабриках республики тканей вместе взятых. Значит подавляющая масса тканей была использована для пошива одежды кустарной швейной промышленностью и самим населением.

В швейной промышленности буржуазной Литвы рабочие безжалостно эксплуатировались, их заставляли работать до 16 часов в сутки. Борясь за улучшение условий труда, рабочие-швейники бастовали.

В целом швейная промышленность буржуазной Литвы была слабо развитой, технически отсталой, с преобладанием мелких предприятий ремесленного характера.

После восстановления Советской власти в Литве и обобществления средств производства были созданы благоприятные условия для развития всех отраслей народного хозяйства, в том числе и швейной промышленности.

На базе национализированных швейных предприятий в 1940 году были созданы швейные фабрики промышленного характера. С помощью братских советских республик они были обеспечены более совершенным оборудованием.

В 1941 году уже действовали 4 швейные фабрики по пошиву верхней одежды и 4 фабрики по пошиву сорочек. Все они находились в ведении Народного комиссариата местной промышленности Литвы.

В 1940-1941 годах в республике были организованы швейные артели, в которые была вовлечена часть кустарей. В начале 1941 года действовало уже свыше 40 швейных артелей.

Нападение гитлеровской Германии на нашу страну прервало мирный созидательный труд советского народа. Война и гитлеровская оккупация, длившаяся 3 года, нанесли большой ущерб швейной промышленности нашей республики. Многие предприятия были разрушены, оборудование разграблено.

В послевоенное время швейная промышленность Литвы с помощью братских республик фактически была создана заново. Характерно то, что большинство швейных фабрик было оборудовано в помещениях, ранее предназначавшихся для других целей. Это дало возможность с меньшими капитальными вложениями и быстрее начать выпуск швейных изделий. Однако впоследствии непригодность помещений для швейного производства стала серьезным тормозом технического прогресса в швейной промышленности.

В послевоенное время в Вильнюсе было закончено строительство крупных швейных фабрик «Лелия» и «Аушра». В восстановленных зданиях были размещены швейные фабрики «Невежис» в городе Паневежис, «Шатрия» в Расейняй, «Дайнава» в Алитусе и Вилкавишкская швейная фабрика. В 1954 году в Вильнюсе был создан Дом моделей.

Для швейной промышленности республики, вновь созданной в послевоенные годы, характерны большие темпы роста основных произ-

водственных фондов. Так, в 1963 году по сравнению с 1952 годом основные производственные фонды швейной промышленности увеличились в 3,4 раза.

В 1945—1963 годах систематически улучшалось управление швейными фабриками. После реорганизации местной промышленности и ликвидации промысловой кооперации подавляющее большинство массового пошива одежды было сконцентрировано в швейной отрасли Управления легкой промышленности СНХ Литовской ССР (УЛП). Ряд мелких фабрик был объединен.

После войны материально-техническая база швейной промышленности республики была очень слаба. Для ее укрепления систематически проводилась специализация производства. Более глубокая специализация в швейной промышленности республики была проведена в 1963 году, когда были специализированы швейные предприятия прибалтийских республик. В результате в 1963 году на один швейный поток в среднем приходилось 0,9 наименования изделий по сравнению с 1,6— в 1962 году.

Кроме того, систематически усовершенствовались техника и технология швейного производства. Швейная промышленность республики получила большое количество универсальных и швейных машин, давших возможность заменить ручной труд. С 1956 года на швейных фабриках стал применяться клеевой метод крепления отдельных деталей одежды, повысивший производительность труда на соответствующих операциях.

Для улучшения организации труда на ряде фабрик были установлены механизированные конвейеры. К концу 1963 года в республике было конвейеризировано уже около 75% швейных потоков. Но на некоторых фабриках («Балтия», «Дубиса», «Невежис») конвейеризация швейных потоков усложняется неприспособленностью помещений для швейного производства.

Применение прогрессивной техники, приспособлений малой механизации и улучшение организации труда облегчили труд рабочих, значительные средства расходуются на охрану труда. Но некоторые предприятия не полностью осваивают средства, выделенные на охрану труда. Так, в 1963 году Вилкавишкская швейная фабрика освоила только 43%, выделенных средств, «Балтия» — 47%, «Шатрия» — 73%. На фабриках еще бывают несчастные случаи, которые в большинстве своем происходят по вине рабочих.

В последние годы широкое распространение получило социалистическое соревнование за звание коллектива и ударника коммунистического труда. В 1963 году движением за коммунистический труд было охвачено 84% работников швейной отрасли УЛП. Звание коллектива коммунистического труда завоевали Вилкавишкская швейная фабрика, 4 цеха и 55 бригад, в которых было занято 36% работников швейной отрасли.

Организация новых предприятий, расширение действующих, внедрение новой техники, специализация производства, улучшение организации труда дали возможность систематически увеличивать производство одежды и улучшать ее качество.

Укрепление материально-технической базы швейной промышленности республики дало возможность повысить производительность труда и снизить себестоимость продукции. Например, производительность труда в 1952 году по сравнению с 1945 годом повысилась на 73%, а в 1963 году по сравнению с 1952 годом — на 63%. Но следует отметить, что темпы роста производительности труда в швейной промышленности

республики являются самыми низкими по сравнению с другими отраслями промышленности. В 1958—1963 годах затраты на 1 рубль товарной продукции снизились на 4,8%.

Выпуск валовой продукции в 1963 году по сравнению с 1952 годом увеличился в 5,9 раза, а численность рабочих — в 5 раз, а в швейной отрасли УЛП соответственно в 5,1 раза и в 3,1 раза.

По сравнению с довоенным 1939 годом, по приблизительным подсчетам автора, в 1963 году выпуск швейных изделий по всей швейной промышленности республики увеличился примерно в 13—14 раз, а численность рабочих — примерно в 2,3 раза.

---